

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 29 maja 2018 r.

Pozycja 101

POSTANOWIENIE

z dnia 8 grudnia 2016 r.

Sygn. akt Ts 238/16

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Stanisław Biernat,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej J.S., M.S. oraz I.S. w sprawie zgodności:

art. 210 w zw. z art. 193 § 1 i 3 w zw. z art. 194 oraz w zw. z art. 209 § 1, 2, 4 i 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.) z:

- 1) art. 47 w zw. z art. 30 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) art. 45 ust. 1 w zw. z art. 77 ust. 2 oraz art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) art. 45 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 22 listopada 2016 r. (data nadania) J.S., M.S. oraz I.S. (dalej: skarżące) wystąpiły o stwierdzenie, że art. 210 w zw. z art. 193 § 1 i 3 w zw. z art. 194 oraz w zw. z art. 209 § 1, 2, 4 i 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.; dalej: k.p.k.), po pierwsze, w zakresie, w jakim „zezwalają one prokuratorowi w postępowaniu przygotowawczym na zarządzenie wyjęcia zwłok osoby bliskiej pokrzywdzonemu z grobu celem dokonania ich oględzin lub otwarcia oraz sporządzenia w oparciu o te czynności opinii przez biegłych, a także pobrania próbek z ciała zmarłego w celu przeprowadzenia ewentualnych dalszych dowodów w przyszłości, nie dając przy tym żadnych gwarancji poszanowania przysługujących pokrzywdzonemu konstytucyjnie chronionych praw podmiotowych uprawniających go do żądania, aby miejsce spoczynku jego bliskiego pozostawało niezakłócone oraz upoważniających go także, obok prokuratora, do decydowania o potrzebie takiej ekshumacji, prowadzenia badań, wydawania opinii i pobierania próbek z ciała” oraz, po drugie, w zakresie, w jakim „w postępowaniu przygotowawczym organem uprawnionym do podejmowania decyzji o ekshumacji osoby bliskiej pokrzywdzonemu i dopuszczalności przeprowadzania dzięki niej wymienionych wyżej dalszych czynności dowodowych przy wyko-

rzystaniu ciała zmarłej osoby bliskiej pokrzywdzonemu jest prokurator, a nie sąd”, są niezgodne z: art. 47 w zw. z art. 30 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji; art. 45 ust. 1 w zw. z art. 77 ust. 2 oraz art. 2 Konstytucji; art. 45 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji; art. 2 Konstytucji.

Skarga konstytucyjna została złożona w związku z następującą sprawą. W postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez Prokuraturę Krajową w sprawie o nieumyślne spowodowanie katastrofy statku powietrznego Polskich Sił Zbrojnych Tu-154 M numer boczny 101 prokurator Prokuratury Regionalnej delegowany do Prokuratury Krajowej wydał 7 października 2016 r. postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłych. Jednocześnie powołał w nim skład zespołu biegłych medycyny sądowej (punkt I), który został zobowiązany do wydania opinii końcowej we wskazanym zakresie (punkt II), oraz zlecił m.in. sądowo-lekarskie badania ciał ofiar katastrofy lotniczej (punkt III), a także zarządził wyjęcie z grobów ciał tych ofiar (punkt IV). Jednakże w odniesieniu do ostatniego punktu prokurator zaznaczył, że termin dokonania opisywanej w nim czynności zostanie określony odrębnym postanowieniem.

Zdaniem skarżących zakwestionowane art. 210 w zw. z art. 193 § 1 i 3 w zw. z art. 194 oraz w zw. z art. 209 § 1, 2, 4 i 5 k.p.k. naruszają konstytucyjnie chronione prawo do kultu osoby zmarłej (art. 47 Konstytucji) połączone z konstytucyjną zasadą godności (art. 30 Konstytucji) i zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji). Wskazane przepisy – jak twierdzą dalej skarżące – prowadzą także do naruszenia prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 w zw. z art. 77 ust. 2 i art. Konstytucji). Zdaniem skarżących zakwestionowane przepisy ingerują także w konstytucyjną zasadę równości (art. 32 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji) oraz zasadę demokratycznego państwa prawnego zakazującą ustanawiania pozornych norm prawnych oraz zasadę zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, opierającą się na pewności prawa, określaną również jako zasada lojalności państwa wobec adresata norm prawnych (art. 2 Konstytucji).

Wraz ze skargą konstytucyjną pełnomocnik skarżących złożył wniosek o wydanie postanowienia tymczasowego o wstrzymaniu wykonania postanowienia prokuratora Prokuratury Krajowej z 7 października 2016 r.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 37 ust. 1 w związku z art. 50 ustawy z dnia 22 lipca 2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 1157; dalej: ustawa o TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, podczas którego Trybunał bada, czy odpowiada ona określonym przez prawo wymaganiom, a także czy nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 40 ust. 1 ustawy o TK.

Skarżące podnoszą, że art. 210 w zw. z art. 193 § 1 i 3 w zw. z art. 194 oraz w zw. z art. 209 § 1, 2, 4 i 5 k.p.k. są niezgodne z art. 47 w zw. z art. 30 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji; art. 45 ust. 1 w zw. z art. 77 ust. 2 oraz art. 2 Konstytucji; art. 45 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji oraz art. 2 Konstytucji. W odniesieniu do wszystkich przedstawionych zarzutów skarżące jako ostateczne orzeczenie wskazały postanowienie prokuratora Prokuratury Krajowej z 7 października 2016 r. Jednocześnie w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej wyjaśniły, że nie wniosły żadnego środka odwoławczego od powyższego orzeczenia, gdyż nie kwestionują braku możliwości zaskarżenia decyzji organu procesowego. W ich ocenie zarzut naruszenia konstytucyjnych praw i wolności dotyczy sytuacji pominięcia prawodawczego w zakresie „braku istnienia ustawowych regulacji gwarantujących im jako pokrzywdzonym, że bliska im osoba nie będzie mogła być ekshumowana i poddawana oględzinom zwłok (...),

o ile nie będą przestrzegane przysługujące im prawa i wolności, o jakich mowa w przepisie art. 79 k.c.”.

W ocenie Trybunału sposób sformułowania i uzasadnienia zarzutów zawartych w skardze konstytucyjnej przesądza o niedopuszczalności nadania jej dalszego biegu. Po przeanalizowaniu zarzutów i ich uzasadnienia Trybunał stwierdza, że są one niekonsekwentne w zakresie, w jakim skarżące żądają zarówno wprowadzenia ustawowych regulacji gwarantujących pokrzywdzonym prawo do współdecydowania o przeprowadzeniu ekshumacji i badaniu zwłok, jak też istnienia instrumentów sądowej kontroli rozstrzygnięć prokuratora, a w konsekwencji przekazania takich rozstrzygnięć na drogę sądową. Istota tych zarzutów sprowadza się do żądania zapewnienia sądowej kontroli albo uznania wyłączności sądu w zakresie dopuszczalności przeprowadzania ekshumacji i badania zwłok, przyjmującej jako kryterium poszanowanie praw i wolności osób najbliższych zmarłemu. Tak formułowane zarzuty mogą być jednak przedmiotem skargi konstytucyjnej tylko wtedy, gdy skarżące wykażą, że za pomocą istniejących i dostępnych instrumentów prawnych uzyskały rozstrzygnięcie wskazujące na brak możliwości ochrony swoich konstytucyjnych praw i wolności.

Wymaganie takie zostało określone w art. 47 ust. 1 ustawy o TK, zgodnie z którym do skutecznego wniesienia skargi konstytucyjnej niezbędne jest uzyskanie ostatecznego orzeczenia w wyniku wyczerpania drogi prawnej (zob. postanowienie TK z 22 lutego 2016 r., sprawa Ts 172/15, OTK ZU nr B/2016, poz. 155). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału (zob. wyrok TK z 11 października 2016 r., sprawa SK 28/15, OTK ZU nr A/2016, poz. 79 oraz 10 marca 2015 r., sprawa SK 65/13, OTK ZU nr 3/A/2015, poz. 35) niewystarczające jest wskazanie, że przepisy zaskarżonej regulacji ustawowej nie zapewniają oczekiwanych przez skarżących rozwiązań, nie przewidują możliwości kwestionowania rozstrzygnięcia organu procesowego, wniesienia zażalenia lub, że możliwość taka jest wprost wyłączona. Do wykazania naruszenia przysługujących skarżącemu praw i wolności niezbędne jest uzyskanie ostatecznego orzeczenia, które będzie potwierdzało, że droga sądowa albo możliwość sądowej kontroli rozstrzygnięcia są wyłączone. Obowiązek wyczerpania drogi prawnej nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji, w której skarżące kwestionują brak „ustawowych regulacji gwarantujących” wpływ na decyzje podejmowane przez organ prowadzący postępowanie przygotowawcze.

W ocenie Trybunału skarżące kwestionują zatem *de facto* konstytucyjność zaskarżonych przepisów w zakresie, w jakim nie przewidują możliwości sądowej kontroli decyzji wydanej przez prokuratora w postępowaniu przygotowawczym albo nie wprowadzają wyłączności sądu w decydowaniu o konieczności dokonania ekshumacji. Jednakże skarżące nie wniosły zażalenia na postanowienie prokuratora Prokuratury Krajowej z 7 października 2016 r. ani nie skorzystały z żadnych innych prawnych mechanizmów przewidzianych na gruncie k.p.k., aby przedstawić prokuratorowi swoje stanowisko w przedmiocie objętym tym postanowieniem. Tymczasem, skoro skarżące stawiają zarzut braku mechanizmów gwarantujących wywieranie wpływu na tok prowadzonego postępowania, to powinny były chociażby podjąć próbę skorzystania z podstawowych środków procesowych gwarantowanych w przepisach ustawy karnoprocesowej. Niespełnienie powyższego wymagania sprawia, że wniesiona skarga konstytucyjna zmierza do zainicjowania kontroli abstrakcyjnej, a w konsekwencji nie może podlegać merytorycznemu rozpoznaniu przez Trybunał Konstytucyjny. Powyższa okoliczność – na podstawie art. 50 w zw. z art. 37 ust. 3 i w zw. z art. 40 ustawy o TK – stanowi samodzielną podstawę odmowy nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

Niezależnie od powyższego Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że o niedopuszczalności nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej przesądza charakter rozstrzygnięcia wskazanego jako ostateczne orzeczenie. W punkcie IV postanowienia prokuratora Prokuratury Krajowej z 7 października 2016 r. postanawia on o dokonaniu wyjęcia ciał z grobów wskazanych imienną listą osób w celu wydania opinii końcowej. Jednak – co wynika bezpośrednio

z treści tego punktu – realizacja tej czynności w odniesieniu do osoby najbliższej dla skarżących nie jest możliwa na podstawie wskazanego postanowienia. Nastąpić może jedynie w przypadku wydania odrębnego postanowienia i w terminie ustalonym w tym osobnym postanowieniu. Jakkolwiek zatem z perspektywy skarżących postanowienie z 7 października 2016 r. przesądza o dopuszczalności dokonania ekshumacji osoby dla nich najbliższej, to jednak samoistnie nie pozwala na dokonanie tej czynności. W tym zakresie wymaga wydania odrębnego rozstrzygnięcia procesowego, którego to dopiero bezpośrednim skutkiem będzie przeprowadzenie ekshumacji. Orzeczenie wskazane przez skarżące jako ostateczne zawiera jedynie decyzję o powołaniu zespołu biegłych i wyznaczeniu zakresu przedmiotowej opinii. Adresowane jest do powołanego zespołu biegłych i kreuje po ich stronie obowiązek dokonania określonych w nim czynności. Dopiero wydanie postanowienia ustalającego termin dokonania ekshumacji danej osoby, które będzie konkretyzowało obowiązek zawarty w postanowieniu z 7 października 2016 r., pozwoli na dokonanie tej czynności, a zatem wiązać się może potencjalnie z naruszeniem wskazanych w skardze praw i wolności konstytucyjnych. Oznacza to, że skarżące, wnosząc skargę konstytucyjną od postanowienia prokuratora Prokuratury Krajowej z 7 października 2016 r., które nie pozwala samoistnie na dokonanie żadnej czynności faktycznej (wyjęcia z grobu) w odniesieniu do osoby dla nich najbliższej, dążą w istocie do uzyskania szczególnego środka ochrony konstytucyjnych praw i wolności w chwili, gdy to naruszenie nie ma charakteru skonkretyzowanego w postaci indywidualnego rozstrzygnięcia wywołującego skutki prawne w sferze ich praw i wolności. Dopiero zatem wydanie postanowienia określającego osobę i termin ekshumacji wywołać może powstanie stanu prawnego i faktycznego, z wystąpieniem którego skarżące wiążą naruszenie prawa do współdecydowania o potrzebie wyjęcia z grobu osoby najbliższej. W tym aspekcie niniejsza skarga konstytucyjna jest przedwczesna. Okoliczność powyższa przesądza o odmowie nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

Skarżące wskazują także na niekonstytucyjność art. 210 w zw. z art. 193 § 1 i 3 w zw. z art. 194 oraz w zw. z art. 209 § 1, 2, 4 i 5 k.p.k. z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji. Ich zdaniem zaskarżone przepisy prowadzą do nierównego traktowania pokrzywdzonych (strony postępowania) w porównaniu do „osób niebędących stronami”. Źródło owej nierówności upatrują one w treści art. 302 § 2 k.p.k., który przyznaje osobom niebędącym stronami prawo do wniesienia zażalenia na postanowienia i zarządzenia naruszające ich prawa. Natomiast – jak twierdzą skarżące – w odniesieniu do pokrzywdzonych będących w takiej samej sytuacji k.p.k. daje możliwość zaskarżania tylko rozstrzygnięć wyraźnie w nim przewidzianych.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego powyższe stanowisko nie zasługuje na uwzględnienie. Po pierwsze, zakwestionowany przez skarżące art. 302 § 2 k.p.k., który według nich różnicuje sytuację prawną stron i osób niebędących stronami, nie był podstawą wydania postanowienia z 7 października 2016 r. Po drugie, nie został on też wskazany w skardze konstytucyjnej jako przedmiot kontroli konstytucyjności. Jak wynika z treści art. 48 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, jednym z warunków dopuszczalności skargi konstytucyjnej jest dokładne określenie ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją. W analizowanej sprawie postanowienie prokuratora Prokuratury Krajowej z 7 października 2016 r. zostało wydane na podstawie art. 193 § 1 i 3, art. 194, art. 209 § 1 i 4 oraz art. 210 k.p.k. Przedmiotem tego postanowienia nie była kwestia możliwości wniesienia środka odwoławczego od decyzji wydanych w postępowaniu przygotowawczym, a jedynie kwestia powołania zespołu biegłych. W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że w odniesieniu do tego zarzutu skarżące nie wypełniły podstawowego wymagania przekazania skargi konstytucyjnej do merytorycznego rozpoznania. Zgodnie z treścią

art. 50 w zw. z art. 37 ust. 3 ustawy o TK powyższa okoliczność stanowi samodzielną przesłankę odmowy nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

Ponadto skarżące wskazują na niezgodność zaskarżonych regulacji z art. 2 Konstytucji, który ustanawia zasadę demokratycznego państwa prawnego, zakazującą tworzenia pozornych norm prawnych oraz zasadę zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, opierającą się na pewności prawa, określaną również jako zasada lojalności państwa wobec adresata norm prawnych.

Trybunał Konstytucyjny przypomina, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, art. 2 Konstytucji nie może zasadniczo stanowić samodzielnego wzorca kontroli w postępowaniu inicjowanym wniesieniem skargi konstytucyjnej (zob. np. postanowienia TK z: 24 października 2001 r., SK 10/01, OTK ZU nr 7/2001, poz. 225 oraz 20 lutego 2008 r., SK 27/07, OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 22 i wyroki TK z: 13 stycznia 2004 r., SK 10/03, OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 2; 23 listopada 1998 r., SK 7/98, OTK ZU nr 7/1998, poz. 114 i 10 lipca 2000 r., SK 21/99, OTK ZU nr 5/2000, poz. 144). Wynika z tego, że art. 2 Konstytucji może być powołany jako wzorzec kontroli w postępowaniu skargowym tylko wówczas, gdy zostanie odniesiony do treści innych norm konstytucyjnych chroniących poszczególne wolności i prawa naruszone kwestionowaną w skardze konstytucyjnej regulacją (zob. np. postanowienie TK z 3 marca 2002 r., Ts 108/01, OTK ZU nr 2/B/2002, poz. 138 i cytowane tam orzecznictwo).

Skoro powyższe ustalenia Trybunału uzasadniają odmowę nadania dalszego biegu skardze, to w konsekwencji także wniosek skarżących o wstrzymanie wykonania postanowienia prokuratora Prokuratury Krajowej z 7 października 2016 r. nie może zostać uwzględniony.

W tym stanie rzeczy Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.

POUCZENIE

Na podstawie art. 37 ust. 4 w zw. z art. 50 u.o.t.p. TK skarżącym przysługuje prawo wniesienia zażalenia na powyższe postanowienie w terminie 7 dni od daty doręczenia tego postanowienia.